

TUĞRA

Tuğra, Osmanlı sultanlarının göz alıcı kaligrafik nişan veya arması, bir çeşit imzasıdır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan, saltanatın kaldırılmasına kadar çok değişik yerlerde kullanılmış, hat sanatının bir kolu olarak da giderek gelişmiş, devrini yaşamış ve bugün kültürümüzün bir parçası olarak tarihe mal olmuştur. TBMM'nin, 1 Kasım 1922 tarihinde aldığı bir kararla, Osmanlı Saltanatının kaldırılması sonucunda, Türkiye'de tuğranın resmen kullanılması sona ermiştir.

Tuğra, Uygur Türkçesi'ndeki "tuğrağ" kelimesinin Batı ve Güney Türkçesindeki almış olduğu şeklidir. Ananeye göre Oğuz Han'ın yazılı alametidir. Bazı tarihçiler, bu tabirin efsanevi bir kuş olan Tuğrı'dan geldiğini ve bu kuşun Oğuzların büyük hakanının arması olduğunu söylemektedirler.

Tuğra'nın Arapçası "tevki", Farsçası ise "nişan"dır. Osmanlılarda tuğra yerine "nişanı-ı şerif" sözü kullanılmıştır. Osmanlı belgelerinde geçen "*tevkî-i refî*", "*tevkî-i hümayun*", "*tevkî-i refî-i hümayun*", "*nişan-ı şerif-i alîşân-ı sultan-î*", "*nişan-ı hümayun -ı sultânî*", "*tuğrâ-yı garrâ*", "*tuğrâ-yı garrâ-yı samimekân-ı hakân-ı*", "*tuğra-yı meymun*", "*misal-ı hümayun*", "*nişan-ı şerif-i alîşân*", "*nişan-ı hümayun*" ve "*misal-i meymun*" ile berat ve fermanların sonundaki "*alâmet-i şerife*" gibi tabirler hep tuğrayı ifade etmek için kullanılmıştır.

Tuğra, bir doğrulama ve onay işaretidir. Bu yüzden, dünyanın çeşitli yerlerinde devlet ve hükümdar adına çıkarılan yazılarda, onların doğruluğunu anlatan, onları doğrulayan tuğraya benzer işaretlerin kullanıldığı bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda da tuğra onaylayıcı ve doğrulayıcı bir işaret olarak kullanılmış ve fermanların sonlarında "**alâmet-i şerifime itimat kılasız**" sözü yer almıştır.

Tuğra için "yazmak" yerine "çekmek" eylemi kullanılır. Divân-ı Hümayûn'da bununla görevli kimselere "nişancı", "tuğraî tevki", "muvakkî" ve son zamanda da "tuğrakeş" adı verilmiştir. Divân dışından tuğra çekenlere ise "tuğranüvis" denilmiştir.

Tuğra, Oğuzlardan başlayarak Osmanlılara kadar kurulan diğer Türk Devletleri'nde de kullanılmıştır. Oğuz Han'ın tuğrasının eğri çekilmiş bir çizgi gibi olduğunu söyleyen tarihçiler varsa da bunun boy işareti mi, yoksa tuğra mı olduğu hala netlik kazanamamıştır. Bugünkü anlamda, sultanın alameti olarak tuğra, Büyük Selçuklu Devleti'nde, Anadolu Selçuklularında, Anadolu Türk Beyliklerinde, Memlûklarda ve Osmanlılarda görülmektedir. Anadolu beylikleri tuğra şeklini Osmanlılardan almışlar ve hükümdarlık alâmeti olarak kullanmışlardır. Beyliklerde bilinen en eski tuğra resmi, Saruhanoğlu İshak Bey'in (776 H. 1374 M) tarihli gümüş parasında vardır. Üç beyzesi ve beş tuğuna rağmen çağdaşı olan I. Murad'ın tuğrasına benzemektedir.

Tuğra, Büyük Selçuklulardan, Eyyubiler aracılığı ile Memlûklere geçmiştir. Ancak Memlûklerdeki tuğralarda, hükümdarın ve babasının ismi tuğrada var olmakla beraber kavisler yerine, bir satıra yazılan yazıda abartılı miktarda kesidelere (harf uzantısı dikey çizgiler) ağırlık verilmiştir. Asıl önemli fark ise, Osmanlılarda, tuğranın resmi evrakın üzerine ilgili memurlar tarafından doğrudan çekilmesidir. Memlûklerde tuğra, kâtipler tarafından çekilir ve önceden çekilmiş bu tuğralar kesilerek ilgili evrakın üzerine yapıştırılırdı.

En eski Osmanlı tuğrası, ikinci Osmanlı sultanı Orhan Gazi'ye aittir. Osman Gazi'ye ait bir tuğraya günümüze kadar hiçbir yerde rastlanmamıştır. Buna göre 36 Osmanlı padişahının, 35 tanesinin tuğrası mevcuttur. Ancak kesin olmamakla birlikte çeşitli kaynaklarda rastlanan

bilgilere göre; Osman Gazi'ye ait bir sikke (para) bulunduğu bu sikkede “Osman bin Ertuğrul bin Gündüz Alp” ifadesinin yer aldığı bilinmektedir.

Tuğra, sultanın ve babasının adını ve çoğunda da “el muzaffer daima” dua ibaresini içermektedir. Örneğin Kanuni Sultan Süleyman'ın tuğrasında “Süleyman şah bin Selim şah han el-muzaffer daima” yazmaktadır. “bin” “oğlu” demektir. Tuğralarda dua cümlesi olarak “**el-muzaffer daima**” ibaresi, ilk defa II. Murad Han zamanında kullanılmaya başlamıştır.

Tuğra Türklere özgüdür. Her yeni tuğrada bir yandan, alışılmış tuğra şeklini korumak, diğer yandan her sultanın künyesini bu şekilde barıştırmak zor bir sanattır.

Tuğra, gelişerek kendine mahsus şeklini aldıktan sonra hattatlar, daima daha güzelini yazmaya çalışmışlardır. Tablo şeklinde ve bir süs olarak yapılan padişah tuğralarının yanında, Kur'an-ı Kerim'den ayetler, hadisler, dualar, besmele, tarikat pirlilerinin isimleri ve çeşitli yazılardan tuğra şeklinde stilize edilmiş eserler düzenlenmiştir.

Önceleri, berat, menşur, ferman, hüküm, mülkname, vakfiye gibi resmi evrak üzerine çekilen tuğra, daha sonraları paralar ve defter kayıtları başında ve nihayet bir hanedan arması gibi, bayraklar, pullar, senetler, nüfus tezkereleri, pasaportlar, resmî âbideler, resmi savaş gemileri, çeşmeler, imaretler, camiler, binalar ve saraylarda kullanılmıştır.

Padişah tuğraları çok değişik yerlerde kullanılmıştır. Bununla birlikte asıl padişah tuğraları, resmi evrak üzerinde bulunan ve devletin bu işle görevlendirdiği kimseler tarafından çekilmiş olanlardır. Resmi evrak üzerindeki padişah tuğrası, aynı padişaha ait olmak kaydıyla kim tarafından çekilmiş olursa olsun, evvelce kabul edilmiş kompozisyon ve istif dâhilinde olmaktadır.

Farklı nişancı ve tuğrakeşlerin elinden çıkmış olması nedeniyle, bir padişahın tuğraları arası tezhip ve süsleme unsurları farklılıkları gibi değişik tuğraları bulunmaktaydı. Tuğrada değişmeyen şey, tuğranın metni ve istifi, yani metnindeki kelimelerle bu kelimelerin o istifteki yerleridir. Sultan tuğraları, görünüşleriyle her ne kadar birbirlerine benzeseler de, biçim ve içerdikleri sözcükler açısından farklılık taşırlardı. Bunların dışında pek çoğu hatta itina ile süs olarak tablo şeklinde yapılmış padişah tuğralarının bile büyük bir kısmı, hattatın kendi zevkine göre değişikliklere uğramıştır. Bazılarında metin bile farklıdır. Bina üzerlerindeki tuğralarda, metin ve istif bakımından böyle değişik tuğralara çok rastlanır.

Padişahlar, tuğraları belirlendikten sonra, tuğralı mühürlerini de kazdırıyorlardı. Zümrüt veya altın üzerine yazılan bu mühürler oval, yuvarlak veya köşeli olup, bir kısmı yüzük biçimindedirler. Genellikle dört adet olan bu mühürlerin birisi padişahın kendisinde kalıyor, “hatemi şerif” denilen bir tanesi vezir-i azama, diğerleri Enderun-ı Hümâyun hazinedarına ve Harem dairesinde “Usta” denilen kadına veriliyordu.

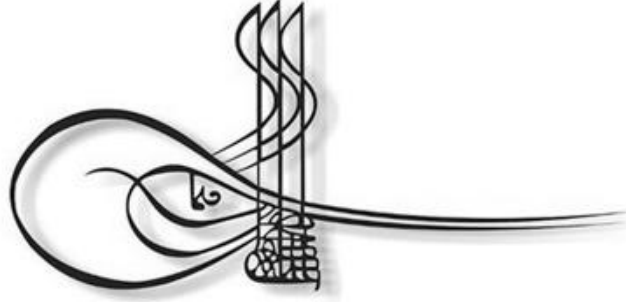
İlk Osmanlı tuğrasının sahibi Orhan Gazi'nin tuğrasında yazılı Orhan ve Osman kelimelerin yazılış şekli kendinden sonra gelen tuğraların iskeletini oluşturmuştur.

Hükümdar ve şehzade tuğralarından başka vezir-i azam ve eyaletlerdeki vezirler, beylerbeyi ve sancak beylerinin hükümet ve eyalet işlerine ait belgelerinde imza yerine geçmek üzere “pençe” tabir edilen tuğra kullandıkları görülmektedir.

Tuğralar, Sultan Orhan zamanında başlayan gelişimini, Fatih Sultan Mehmed döneminde tamamlamıştır. Bu tarihten itibaren çok küçük farklarla görüntüsü birbirinin hemen hemen aynıdır. Tuğraların gelişmesi incelendiğinde, her tuğranın bir evvelki padişahın tuğrasına mümkün olduğunca benzetilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Tuğralar, bir resim olarak bakıldığında hiç değişmemiş gibi dururlar, birbirinin eşi hissini uyandırır. Sultanlar, tuğranın Osmanlı Sultanının bir arması olduğunu kabul etmişlerdir.

İlk yirmi kadar Osmanlı tuğrasının sanatsal açıdan olmasa da tarihsel açıdan önemi vardır. Yalnız bunlar içinde yedinci padişah Fatih'in ve onuncu padişah Kanuni'nin tuğraları kendilerinden önceki ve sonrakilere göre estetik ve şekil açısından bir sivrilmeye yapar.

- Kanuni Sultan Süleyman'ın Tuğrası-

Tuğralar içinde en mükemmel tuğra, Hattat Sami Efendi tarafından yazılan II. Abdülhamid'in tuğrası kabul edilmektedir. Bu tuğra için "Tuğraların Padişahı" denilmiştir.

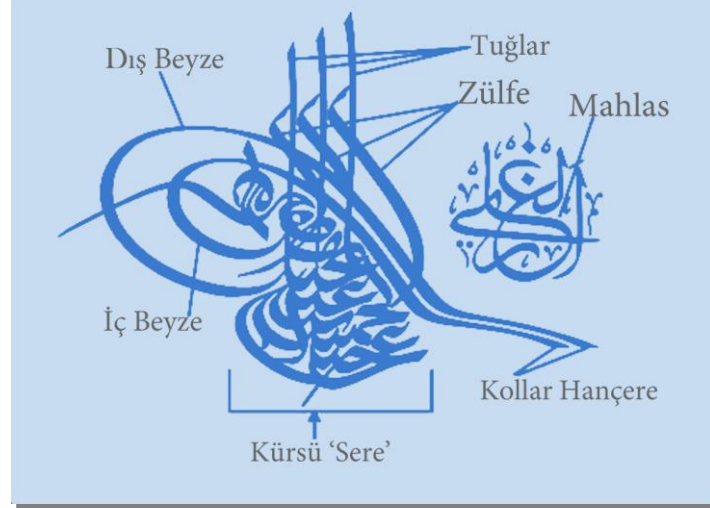

- Sultan II. Abdülhamid Han'ın Tuğrası-

Sanatsal anlamda en usta tuğrakeş hattatlar Mustafa Rakım, Sami Efendi ve İsmail Hakkı Altunbezer olarak sayılabilir.

TUĞRANIN BÖLÜMLERİ

Tuğralar, bir arma olarak olgunlaşmış halini aldıktan sonra, hattatlar sanatsal boyuta geçerek hep daha güzelini yazmaya çalışmışlardır. Tuğraların okunabilmesi tüm Osmanlı tuğralarının bir araya getirilmesi ile mümkün olabilmiştir. Tuğralardaki bölümlendirme son yıllara ait sultan tuğralarının görünümüne göre yapılmıştır. II. Mehmet (Fatih) tuğrası ile standart aynı zamanda klasik şeklini alan tuğra formu, dört bölümden meydana gelmiştir.

- 1- **SERE (Kürsü-Kürsî):** Tuğranın en altında bulunan ve asıl metnin (padişah babasının adı, ünvanları ve el-muzaffer daima duası) yazılı bulunduğu bölümdür. Önceleri dikdörtgen şeklinde olan sere, III. Murad'dan itibaren üstü daralarak üçgen biçimini almaya başlamıştır. IV. Mustafa tuğrası ile de kaidesi yuvarlaklaşmıştır.

- 2- **BEYZE'LER(Arapça: yumurta):** Tuğranın sol tarafında bulunan iç içe iki kavisli kısımdır. Bin ve han kelimelerinin “nun” harfinin kıvrılmasıyla ve iç içe yazılan iki beyzî şekle denir. “El muzaffer” kelimesi tuğraya girdikten sonra bu kelimenin “n” harfi,

beyzelerden sola doğru uzanarak beyzeleri, iç ve dış beyze olarak ikiye ayrılmıştır. Beyzelere bazen “**sancak**” adı da verilmiştir.

- 3- **TUĞ'LAR:** Tuğra metnindeki dik harfler yahut tuğranın üstüne doğru yazan “ elif ” harfi şeklindeki uzantılardır. Her zaman elif değildir. Bazen harf de değildir. Yanlarında yer alan flama şeklindeki kavislere “zülfe-zülûf” denir. Zülfelerin ucunun tuğranın sol tarafına açılmasının, bazı tarihçilerce doğudan batıya estiğini sembolize ettiği yazılmıştır.

- 4- **KOLLAR (Hançere):** Beyzelerin devamı olarak (el-muzaffer kelimesinin üzerinden geçerek) tuğranın sağına ve aşağı doğru paralel uzanan kısma verilen isimdir. Bazı tuğralarda sağ üst boşlukta ilgili padişahın “mahlas” veya sıfatı da görülür. Bir başka adı da “hançere”dir.

Yeni tuğra bölümlendirilmesinde bölümler;

- 1- Tuğlar
- 2- Sancak
- 3- Taht
- 4- Kılıç olarak adlandırılmıştır.

Olgunlaşmış bir tuğrada iki beyze ve üç tuğ yer alır. İçerik metni bunları karşılamazsa bazı tuğralarda esas metinle ilgili olmayan şekillerde yer alır ki, bunlar klasikleşmiş tuğra şeklini korumak ve kendinden önceki şeklini korumak ve kendinden önceki tuğraya benzetebilmek için eklenmişlerdir. Bir anlam ifade etmezler.

Halk arasında eski paraların değerini gösteren kısmına ‘yazı’, tuğralı yüzlerine de ‘tura’ denilir. “Yazı mı tura mı?” denilerek kolay kur’a çekimi için kullandığımız ‘**yazı mı tura mı**’ deyimini buradan çıkmıştır.

TUĞRALARIN OKUNMASI

Bilindiği gibi tuğralar ‘kürsiden’ başlayarak yukarı doğru okunur. Bu ilke genelde bütün yazı istiflerinde geçerlidir. Estetik hazzın etkilenmemesi için çözümlenmeye tuğlardan (elif, lam-elif) başlanılabilir.

-Abdülmecid'in Tuğrası-

Aynı boyda olmayan dikey vurgulu, aktif etkili tuğlar, tekrara ve dolayısıyla ritme işaret ederler. Tuğlar yine birbirleriyle ahenklidirler. Han kelimesinden başlayan ortadaki tuğ daha uzun, Abdülmecid kelimesinden başlayan tuğların boyları da eşit değildir. Üç tuğ farklı uzunluklarıyla, değişiklik göstermektedirler. Bu özellikleriyle bir hiyerarşi ve perspektifi akla getiriyorlar. Eşit aralıklarla, birbirine paralel bir şekilde ve dik vurguyla aşağı yönü gösteren tuğlar, bir “S” biçiminde ve düzgün bir koramla (derecelenme) her tuğa dokunan zülfelerle biçim ve yön kontrastı ilişkisi içindeler. Zülfelerin tuğlara temas ettikleri başlangıç noktaları farklı olup yine değişikliğe ve altın oranlara işaret ediyorlar. Zülfeler bu kavisli biçimleriyle, tuğların dikey vurgularını daha güçlü ve belirgin bir konuma getiriyorlar. Yine kürside yer alan “han” kelimesinden başlayan tuğ, kompozisyonun orta aksını ve asimetrik dengeyi meydana getiriyor.

PADİŞAH TUĞRALARININ AÇILIMI

Tuğralarda padişahların ve babalarının isimleri:

İlk tuğralarda metinde sadece baba ve oğul ismi yer alırdı. Örneğin; Orhan bin Osman. İsimler tuğranın ‘Sere’ bölümünde yer alır. Tuğra metni genellikle aşağıdan yukarı doğru okunacak şekilde tertip edildiğinden tuğra sahibinin ismi altta, babasının ki üstte bulunur. Bazı tuğralarda bu isimler iç içe geçmiş bazılarında ise bir satır halinde yazılmıştır. (Emir Süleyman, I. Mehmet)

Şehzade tuğraları hariç padişah tuğralarında kullanılmış olan isimler 15 tanedir. (Osman, Orhan, Murad, Beyazid, Süleyman, Mehmet, Selim, Ahmet, Mustafa, İbrahim, Mahmud, Abdülhamid, Abdülmecid, Abdülaziz, Vahideddin, Reşad, mahlas olarak tuğranın dışına yazılmıştır.) Bu isimler gerek padişah ismi olarak, gerek baba ismi olarak tekrarlandıklarında, çok defa öncekilere benzetilerek yazılmışlardır. Şah kelimesi bazı tuğralarda özel isim olarak kullanılmıştır.

“Bin” Kelimesi :

Arapçada “oğul” anlamına gelen bir kelimedir. Tuğralarda padişahın ismi, babasının isminin önüne gelir (Orhan bin Osman- Osman oğlu Orhan gibi..). Orhan Gazinin tuğrasında (Orhan bin Osman) içi içe istif edilmiş ‘3 nun’ harfinden ortadakinin baş tarafına “be” harfini gösteren “diş” in eklenmesiyle bin kelimesini teşkil etmektedir. Bin kelimesi III. Mehmet tuğrası dışında I. Mahmud’un tuğrasına kadar daima iç beyze ile gösterilmiştir. Genellikle beyzeler, tuğranın diğer kısımları ile birleştirilerek yazılmıştır.

Tuğra metnini okuyanlar bu kelimeyi bazen *bin* bazen de *ibn* şeklinde okumuşlardır.

“Han” Kelimesi:

Han, eski Türklerde hükümdara verilen bir unvandır. Osmanlı padişahları da bunu kullanmışlardır. Han unvanı ilk defa I. Bayezid’in tuğrasında görülmektedir. (Bayezid Bin Murad Han gibi) I. Bayezid’in tuğrasına han unvanının ilavesi, bir şekil mecburiyetinden doğmuş gibi görünmektedir.

Tuğraya *han* kelimesinin ilavesiyle, hem eksik kalan bir tuğ ile bir beyze tamamlanmakta ve bir önceki tuğra ile benzerlik sağlanmakta, hem de bir unvan ilave edilmiş olmaktadır. Alışılmış olan tuğra şeklinin muhafaza edilmesi için *han* hecesini, tuğraya bir unvan ilave etmek kadar büyük bir değişiklik yapılması pahasına yerinde bırakmak gerekmiştir.

“Şah” kelimesi :

Şah kelimesi bir unvan olmakla birlikte, tuğralarda ilk defa bir isim eki olarak görülür. Şehzade Selim’in kendi tuğrasına koyduğu şah kelimesi, isminin Selim Şah olduğundandır. (Kardeşleri Şehin Şah ve Alem Şah gibi). Kanunî Sultan Süleyman’ın da asıl ismi Süleyman Şah’tır.

Selim’in isminde Şah yoktur. Şehzadeliginden çektiği tuğralarda Şah unvanını kullanmıştır. Padişah olduktan sonra tuğra metnine Şah unvanı girmiş, "Şah" kelimesi iki defa tekrar edilmiştir. (Selim Şah Bin Süleyman Şah Han El Muzaffer Daima gibi)

Tuğralarda bulunan şah kelimeleri, bir unvan olarak değil, sadece I. Selim’in isimlerinin bir parçası olarak tuğra metinlerinde yer almaktadır.

I. Abdülhamid’den itibaren *şah* kelimesi tuğralardan tekrar çıkarılmıştır.

“El Muzaffer Daima” tabiri :

“El-muzaffer daima” tabiri ilk defa II. Murad’ın tuğralarında sadece muzaffer şekliyle görülmektedir. Son tuğralarda bu tabirin “el-muzaffer daima” olduğuna bakarak tuğra metnini okuyanlar, bunu aynı şekilde, “muzaffer daima” diye okumuşlardır.

El-muzaffer daima tabirinin hangi tuğradan itibaren “el” tanım edatıyla yazılmaya başlandığı kesin olarak bilinmemektedir.

Noktalar :

Tuğralarda, harfler noktasız yazılır. İlk tuğralarda bazı harflerin noktaları belirli bir düzen olmadan konulmuştur. Hatta bazı harfler noktasız, bazı harfler noktalı yazılmıştır, iç ve dış beyzeleri meydana getiren *nun* harfi için ilk tuğra örneklerinde bazen tek bazen çift nokta konmuştur. Ortadaki tek nokta zamanla süs halini almış ve Fatih’in tuğralarında metne "daima" kelimesinin girmesi ile nokta kalkmıştır.

Mahlas :

Tuğraların sağ üst köşesine buradaki boşluğu değerlendirmek ve güzel görünmesini sağlamak amacı ile estetik bir kaygı ve denge için yaprak veya çiçek resmi konurdu. Bilhassa II. Süleyman ve III. Ahmet’ten sonra bu bir gelenek halini aldı. Bu resimler süs olarak konduğu için evrak üzerindeki tuğralara çiçek veya yaprak konmazdı. Bu tür süslü tuğralar, paralar üzerinde daha çok görülür.

İlk defa II. Mahmud tuğralarında, çiçek ve yaprak konan boşluğa, II. Mahmud’un mahlası “*adli*” (mahlas şairlerin ve yazarların gerçek isimleri yerine kullandıkları takma adlardır) konduğu görülmektedir. II. Mahmud adli mahlasını tahta çıktığı ilk günden itibaren kullanmıştır.

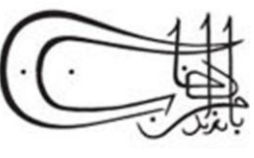

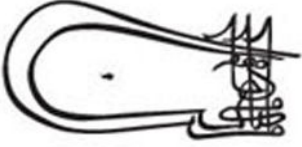

Osmanlıların ilk sultanları harbe gider ve dönüşlerinde “gazi” unvanı alırlardı. Şeyh-ül İslâm fetvası ile verilen gazilik unvanı son dönemlerde sultanlara kazanılan bir harbin şerefine verilmiştir.

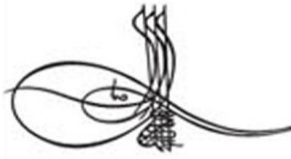

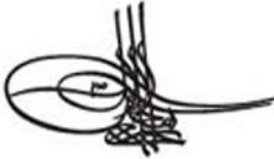
II. Abdülhamid, 3. Plevne savaşından sonra bu unvanı almış ve de çıkartılan “Rusya Muharebesi” madalyaları üzerindeki tuğraların sağ ve üst köşelerine “El Gazi” mahlası konmuştur. II. Abdülhamid, “El Gazi” mahlasını resmi evraklarda tuğra ile birlikte daima kullanmıştır.

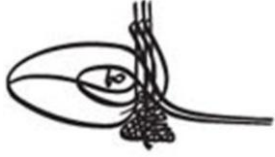

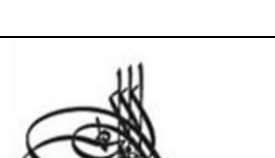

Sultan V. Mahmud mahlas kullanan üçüncü sultandır. Tahta çıkışının ilk günü kendisine sunulan tuğrada sağ üst köşede “Reşad” mahlası bulunmaktadır. Bu mahlasını resmi evraklarda, binalarda, paralarda ve tuğranın kullanıldığı her yerde tuğrası ile birlikte kullanmıştır.

TUĞRA METİNLERİ

	Padişah İsmi	Tuğrası	Okunuşu
1	Osman Gazi	Osman Gazi	(bugüne kadar bulunamadı)
2	Orhan Gazi		Orhan Bin Osman
3	I. Murad		Murad bin Orhan
4	Yıldırım Bayezid		Bayezid bin Murad han
5	I.Mehmed (Çelebi Mehmed)		Mehmed bin Bayezid han

6	II. Murad		Murad bin Mehmed han muzaffer
7	Fatih Sultan Mehmed		Mehmed bin Murad han muzaffer daima
8	II. Bayezid		Bayezid bin Mehmed han muzaffer daima
9	Yavuz Sultan Selim (I.Selim)		Selim-Şah bin Bayezid han el-muzaffer daima
10	Kanuni Sultan Süleyman		Süleyman Şah bin Selim Şah han el-muzaffer daima
11	II.Selim		Selim Şah bin Süleyman Şah han el-muzaffer daima
12	III. Murad		Şah Murad bin Selim Şah han el-muzaffer daima
13	III. Mehmed		Mehmed bin Murad han el-muzaffer daima

14	I.Ahmed		Şah Ahmed bin Mehmed han el-muzaffer daima
15	I.Mustafa		Şah Mustafa bin Mehmed han el-muzaffer daima
16	II. Osman (Genç Osman)		Şah Osman bin Ahmed han el-muzaffer daima
17	IV. Murat		Şah Murad bin Ahmed han el-muzaffer daima
18	İbrahim		Şah İbrahim bin Ahmed han el-muzaffer daima
19	IV. Mehmed		Şah Mehmed bin İbrahim han el-muzaffer daima
20	II. Süleyman		Şah Süleyman bin İbrahim han el-muzaffer daima
21	II. Ahmed		Şah Ahmed bin İbrahim han el-muzaffer daima

22	II. Mustafa		Şah Mustafa bin Mehmed han el-muzaffer daima
23	III. Ahmed		Şah Ahmed bin Mehmed han el-muzaffer daima
24	I. Mahmud		Mahmud han bin Mustafa el-muzaffer daima
25	III. Osman		Osman han bin Mustafa el- muzaffer daima
26	III. Mustafa		Mustafa han bin Ahmed el- muzaffer daima
27	I. Abdulhamid		Abdulhamid han bin Ahmed el-muzaffer daima
28	III. Selim		Selim han bin Mustafa el- muzaffer daima

29	IV. Mustafa		Mustafa han bin Abdulhamid el-muzaffer daima
30	II. Mahmud		Mahmud han bin Abdulhamid el-muzaffer daima (adli)
31	Abdulmecid		Abdulmecid han bin Mahmud el-muzaffer daima
32	Abdulaziz		Abdulaziz han bin Mahmud el-muzaffer daima
33	V. Murad		Mehmed Murad han bin Abdulmecid el-muzaffer daima
34	II. Abdulhamid		Abdulhamid han bin Abdülmecid el-muzaffer daima (el-gazi)
35	V. Mehmed (Reşad)		Mehmed han bin Abdulmecid el-muzaffer daima (Resad)

36	VI. Mehmed (Vahideddin)		Mehmed Vahideddin han bin Abdülmecid el- muzaffer daima
----	----------------------------	---	---

NİŞANCILIK

Osmanlı devlet teşkilatındaki “kalemiyye” sınıfının en yüksek altı makamından birisi de nişancılık idi. Nişan kelimesinden türetilmiş olan “Nişancı” ferman, berat, mensûr, nâme, mektup, ahidnâme (sözleşme), hüküm gibi devletin resmi evrakının baş tarafına padişahın imzası demek olan tuğrayı çekerlerdi. Bu görevde bulunanlara nişancı, tevkiî, muvakkî veya tuğraî denilirdi. Nişancı, Osmanlı devlet teşkilatında XVII. yüzyılın başlarına kadar devlet kanunlarını iyi bilen, kuvvetli kişilerden seçilirdi.

Nişancının, yardımcıları aracılığıyla Divan’da yapılan görüşmelerin kayıtlarını tutarak Mühimme Defterine (Divan Defterine) kaydetmek, ferman, berat gibi belgeleri hazırlamak gibi görevleri vardı. Sadrazam ve Osmanlı Devlet Teşkilatında XVIII. yy. başlarına kadar önemli bir makam olan nişancılık, daha önceki Müslüman ve Müslüman Türk Devletlerinde de vardı.

Divan-ı Hümayun çalışmalarının hazırlanması ve yürütülmesi ile ilgili çok önemli bir görevi yerine getiren nişancı, bizzat padişah tarafından atanırdı. Önemli hizmeti bulunmasına rağmen nişancılığın, Osmanlılarda hangi tarihlerde kurulduğu kesin olarak tespit edilebilmiş değildir. Bununla beraber bazı araştırmacılar, bu kuruluşu Osmanlı Devleti’nin ikinci hükümdarı olan Orhan Gazi dönemine kadar çıkarırlar. Çünkü Orhan Gazi zamanında padişaha ait berat ve tuğraların varlığından, nişancı denen görevlinin bu tarihten itibaren var olduğu anlaşılmaktadır. Kısaca nişancılığın Fatih’ten önce var olduğu fakat Fatih zamanında tam anlamıyla geliştiği bilinmektedir. Osmanlı tarihinde tespit edilebilen ilk nişancı olan meşhur Muhammed Asgar’dan itibaren bu memuriyette görev yapan bütün nişancılar, devletin kurallarına, teşkilâtına ve kurumlarına dair kânunların toplanıp yayınlanmasında başlıca rolü oynamışlar. Leyszâde Mehmed bin Mustafa, Fatih Kanunnamesi diye bilinen Kanunname-i Âl-i Osman’ın bir araya getirilmesinde ve yazılmasında en büyük pay sahiplerindendir. Nişancılık görevinde bulunanların diğer bir hizmetleri de, divandan çıkan fermanların düzen, imlâ ve inşâ hususunda koydukları kurallardır. Konulan kurallar, arkalarından gelen nişancılar tarafından da uygulanmıştır.

Divan-ı Hümayun’da vezir-i âzâmın sağında ve vezirlerin alt tarafında oturan nişancı önemli bir hizmeti yerine getiriyordu. Nişancılar, görevleri gereği bazı özellikleri taşıyan kişiler

arasından seçiliyordu. Nişancı olacak kişilerin inşa (güzel yazı yazma) konusunda yetenekli olmaları, devlet kanunlarını iyi bilerek yeni kanunlar ile eski kanunlar arasında bağ kurabilmeleri gerekliydi. Nişancıların ilmiye sınıfına dahil müderrislerden (hocaları) seçilmesi kanundu. Devletin yazışmalarına tuğra çekmek ve gerçekleştirmek nişancının en başta gelen vazifesi idi. Nişancı, Divan toplantıları esnasında diğer yüksek memurlarla beraber çadırdaki otururdu. Divan'dan sonra verilen yemekte vezirler ve defterdarlarla, aynı sofrada bulunurdu. Nişancılık vazifesine, edebi şahsiyetlerden ve âlimlerden tayin yapılması usulden ve bu sebeple nişancılığa en çok müderrisler (hocalar) getirilmiştir. Fatih Kanunnamesi'nde de belirtildiği gibi nişancılık, vezirlik, kadıaskerlik ve defterdarlıktan sonra en önemli görevdi.

Nişancı, Divan-ı Hümâyün azası olmasına rağmen, vezir rütbesine haiz değilse kanun gereği arz günlerinde padişahın huzuruna kabul edilmezdi. Sadece nişancılığa tayin edildiği zaman bir defa padişahın huzuruna girip tayinlerinden dolayı teşekkür ederdi.

Nişancılık, XVI. yüzyılın sonlarından itibaren yavaş yavaş önemini kaybetmeye başladı. XVII. yüzyılın ortalarında nişancılık adeta kuru bir unvan haline geldi. XIX. yüzyılın başlarına kadar ismen de olsa varlıklarını devam ettiren nişancılar eski önemlerini tamamen kaybettiler. Bu sebeple nişancılık, 1836 yılında tamamen kaldırılarak, görevleri “**Defter eminine**” verilmiştir. Bu tarihten sonra önemli işlere dair fermanların üzerine “Bâbîâlî”, diğerlerine de “defter eminleri” tarafından tayin edilen “tuğranüvis” denilen memurlar tarafından tuğra çekilirdi.

Nişancıların işi fazla ise, tuğra çekmekte vezirler kendisine yardımcı olurlardı.

Sahte tuğra çekmenin cezası çok ağırdı. Şeyhülislam Sunullah Efendi'nin III. Mehmed'e (1595-1603) yazdığı bir tezkerede bu suçun cezasının el kesmek ve ömür boyu hapis olduğu görülmektedir.

Tuğra yazılışında nişancının nasıl bir usul ve sıra takip ettiği bilinmemektedir. Şüphesiz her birinin kendine göre bir başlama şekli vardı ve tuğrayı kendine kolay gelen bir tarzda çekiyordu.

Tuğra çekenlerin, vezirlerin, nişancıların yahut yardımcılarının hatları her zaman güzel olmadığından, resmî evrak üzerine çektikleri tuğralarda güzel olmuyordu. Bazıları da tuğra çekmekte kolaylığı, birbirleriyle ilgisi olmayan harf ve kelimeleri aynı kalemde çıkarmakta bulmuşlardı. Böyle tuğraların okunması çok zordur.

ŞEHZADE TUĞRALARI

Osmanlı padişahlarının erkek çocuklarına, Çelebi Mehmet zamanına kadar “**çelebi**”, bundan sonra da “**şehzade**” denilmiştir.

Kuruluşundan itibaren tüm Osmanlı Dönemi boyunca şehzadelerin eğitime, büyük önem verilmiştir. Bu eğitimin önemli olmasının nedeni ise tahta geçecek ve padişah olacak şehzadenin, ülke yönetimini ele alacak olmasıdır. XIX. yüzyılın başında, ikinci meşrutiyetin ilanına kadar şehzadeler, ilk eğitimlerine saraylarda başlıyorlardı. Şehzadelerin bu eğitimlerinden taya kadın ve lalalar sorumluydu.

İlk Osmanlı şehzadeleri, küçük yaştan itibaren (11- 15 yaşına kadar) aldıkları teorik ve temel eğitimin ardından, saltanat sırası kendilerine gelinceye kadar büyük sancaklara gönderilerek idari işlerde yetişmeleri sağlanıyordu. Şehzade sancaklarının çoğu, Anadolu beyliklerinden zapt edilmiş yerlerdi. Şehzadeler, beyliklerin başşehirlerini kendilerine merkez yapmışlardı. Bunlar; Balıkesir, Kütahya, Manisa, Isparta, Antalya, Konya, Aydın, Amasya,

Sivas, Kastamonu, Trabzon ve Kırım'da Kefe şehirleridir. Daha sonradan sadece Amasya, Manisa, Kütahya ve Konya diğer şehirlere tercih edilmiştir ve son zamanlarda sadece Manisa şehzade sancağı olarak tercih edilmiştir. Manisa sancağında yetişen şehzadelerin birçoğu tahta geçmiştir. Sultan, kendisinden sonra tahtın varisi olarak düşündüğü şehzadeyi Manisa'da görevlendiriyordu. Çünkü Manisa payitahta yakın ve Menemen üzerinden deniz yoluyla İstanbul'a ulaşımı mevcuttu. 150 yıllık sürede, 13 şehzadenin, bir yandan eğitim aldığı diğer yandan ise yöneticilik yaptığı Manisa sancağından Fatih Sultan Mehmed, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, II. Murad, III. Mehmet ve I. Mustafa gibi tarihte önemi olan padişahlar yetişmiştir.

Sancaklara gönderilen şehzadelerin, belirli hasları (Has, Osmanlılarda padişaha, hanedan mensuplarına, yüksek devlet görevlilerine ait şahsî mülk, arazi, yıllık gelir ve dirlikler için kullanılan bir terimdir) vardı. Şehzadelerin yanlarında ise işlerini idare eden lala adı verilen tecrübeli devlet adamları bulunuyordu. Ayrıca nişancı, defterdar, reisülküttap, çavuşbaşı, nişan kâtibi, ruznamçeci gibi devlet görevlileri ile çeşnigir, kapı ağası, tabip gibi görevliler ile yeteri kadar asker bulunurdu. Bu lalalar ile esas kapu halkı, hükümet tarafından seçilirdi. Şehzadeler bu geniş kadro ile devlet merkezindeki idari teşkilatlanmanın (divanın) küçük bir örneğini sancakta kurmuş oluyordular.

Şehzade ile birlikte görev yapan bu idari kadro, aynı zamanda bilgi ve tecrübeleri ile şehzadeyi eğiten hocalardı. Şehzade, devlet yönetimi ile ilgili eğitim alırken aynı zamanda padişahlık makamına çıktığında beraber çalışacağı kimseleri de belirlemiş oluyordu. Şehzade padişah olduktan sonra, şehzadenin sancaktaki idari kadrosunun başı olan lalalardan bazıları, güvenilir ve tecrübeli olmalarından dolayı sadrazamlık görevlerine getirilmişlerdir.

Bu idari kadronun dışında şehzadelerin eğitimlerinde dönemin âlim, şair, edip ve musikîşinas kimseleri de bulunur ve bunlardan da eğitim alırlardı. Küçük yaştaki şehzadelerin eğitiminde önemli rol oynayanlardan biri de onların dini, manevi eğitimlerinden sorumlu olan hocalarıydı. Şehzadelerle birlikte sancağa çıkan hocalar onlara fıkıh, hadis, kelim gibi dini ilimleri ve tasavvufi bilgileri öğretirlerdi.

Şehzadeler, kendi adlarına tuğra çektirirler, emirler yazdırırlar ve bu suretle kendi idareleri altındaki bölgelerde bir sultan gibi hüküm sürerlerdi. Yalnız şehzadeler kendi adlarına para bastıramaz ve kendi adlarına hutbe okutamazlardı. Bu iki imtiyaz sadece padişaha aitti.

Sultan İkinci Selim Han'dan itibaren yetişkin şehzadelerin sancaklara çıkarılma usulleri terk edilerek, bunlardan yalnız büyük ve padişahlığa aday şehzadeye sancak verilmesi kararlaştırılmış ve Manisa sancağı veliaht şehzade sancağı olmuştur.

III. Mehmed zamanından itibaren ise, büyük şehzadelerin sancağa çıkma usulü kaldırılmıştı, fakat veliaht olan şehzadelere Anadolu'da ismen sancak verilerek bunun bir vekil tarafından idare ettirilmesi gibi bir usul konmuştu. Daha sonra bu usul de tamamen kaldırılmıştır.

Şehzade tuğralarının, geçmişten itibaren mevcut olduğu, Orhan Gazi'nin, oğullarının tuğralarının bulunmasından anlaşılmaktadır. Bugüne kadar, sonradan padişah olan dört şehzade ile padişahlık yapmayan on bir şehzadenin tuğraları ele geçmiştir. Şehzade eğer tahta çıkarsa, tuğrasında genellikle bir değişiklik yapılmıyordu. II. Murad ile II. Selim'in şehzadelik zamanında kullandığı tuğra ile sultanlık tuğraları arasında bir fark varsa da, I. Selim ve I. Süleyman'ın tuğraları değişmemiştir.

Şehzade tuğraları da padişah tuğralarına benzer şekilde düzenlenmiştir. Şekil, istif ve metin bakımından diğer tuğralardan da farklı değildir.

Han kelimesi tuğra metnine girdikten sonra, hüküm süren babanın sağlığında tanzim edilen şehzade tuğralarında, bu unvanın padişah olan babalarının ismine bağlı olarak tuğrada baba isminden sonra bulunması tabiiydi. Tahta çıkan şehzadenin tuğrası, değişmediğinden de saltanat süresince böyle kalıyordu.

Şehzade Mehmed'in (bin Şehinşah bin Bayezid II) tuğrası ise, hüküm süren dedesi II. Bayezid'in sağlığında tanzim edilmiş olduğundan, han unvanı dedesinin ismine bağlıydı: Mehmed bin Şehinşah bin Bayezid han muzaffer daima.

Padişahlığın babadan oğula geçmesi usulü kaldırıldıktan ve şehzadeler kafese¹ kapatıldıktan sonra tuğraları, tahta çıktıkları vakit tanzim ediliyordu. Bununla beraber han ünvanının baba ismine bağlı kalma geleneği, yüzyıldan fazla bir zaman daha devam etmiş ve ancak I. Mahmud tuğrasında han kelimesi, hüküm süren padişahın ismine bağlı olarak serenin altına konulmuştur.

Tuğrası Olup, Padişah olan şehzadeler: II. Murad, I. Selim, I. Süleyman, II. Selim.

Tuğrası Olup Padişahlık yapmayan şehzadeler: İbrahim, Süleyman, Sultan (bin Orhan), Cem (bin Mehmed II), Şehinşah, Ahmed, Alemşah (bin Bayezid II), Mehmed, Bayezid (bin Süleyman), Şehzade Mehmed'in (bin Süleyman), ve II. Selim'in şehzadelik zamanına ait yalnız tuğra şeklindeki mühürleri bilinmektedir.²

Şehzade Cem --- Cem Bin Mehmed han muzaffer daima
Şehzade Şehinşah --- Şehinşah bin Bayezid han muzaffer daima
Şehzade Ahmed --- Ahmed bin Bayezid han muzaffer daima
Şehzade Alemşah --- Alemşah bin Bayezid han muzaffer daima
Şehzade Korkut --- Korkut bin Bayezid han muzaffer daima
Şehzade Mehmed --- Mehmed bin Şehinşah" bin Bayezid han muzaffer daima
Şehzade Mehmed --- Mehmed bin Süleyman-şah han el-muzaffer daima
Şehzade Bayezid --- Bayezid bin Süleyman-şah han el-muzaffer daima

TUĞRALARIN KULLANDIĞI YERLER

VAKFİYELER:

Vakıf, bir kişinin, belirli bir hizmetin yerine getirilmesi ya da başkalarının yararlanması için malını, parasını ya da mülkünü bağışlayarak oluşturmuş olduğu kuruluştur. Vakfiye ise bir vakfın şartlarını bildiren belgedir. Osmanlı dönemine ait bilinen en eski vakfiye, 1324 tarihli Orhangazi'nin tuğrasının bulunduğu "Mekece Vakfiyesi"dir.

Tuğralar, ferman, menşur, hüküm, mülknâme ve vakfiyelerde ve gerek görülen resmi evrak üzerinde kullanılmışlardır. Buralarda kullanılan tuğralarda istif değişmemekle birlikte ufak tefek farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar, tuğranın bulunduğu yere göre belirlenen

---

1- Kafes, Osmanlı İmparatorluğu haremi içinde tahta çıkması muhtemel şehzadelerin muhafızlar tarafından sürekli olarak ev hapsinde tutuldukları yerdir.

İmparatorluğun ilk dönemlerinde Fatih Kanunnamesinde belirtildiği gibi saltanatın varlığının sürdürülebilmesi için kardeş katli onaylanmıştır. Yeni tahta geçen sultanın kendisine ileride rakip olabilecek kardeşlerini bir arada öldürmesi sık yaşanmıştır. Ancak bu uygulamalar nedeniyle tahtın varisleri azalmış ve Osmanlı soyunun tükenmesi tehlikesi ortaya çıkmıştır. Olası varislerin kafeste ev hapsinde tutulması sistemi hanedanın sürmesinin güvencesi olmuştur. Ancak bu kez de tahta geçen yeni hükümdarların halktan kopuk ve devlet yönetiminden habersiz olması sorunları baş göstermiştir

2 - Suha Umur , Osmanlı Padişah Tuğraları, Sayfa

büyüklüğü ve devrin estetik anlayışını gösteren tezhibindedir.

Vakfiyelerde tuğra, diğer resmi evrak üzerinde olduğu gibi, doğrulayıcı, tasdik edici bir işaret olarak bulunmaktadır. Vakfiyelerde iki türlü tuğra görülmektedir. Birincisi, vakfiye sahibi sultanın devrinde çekilmiş tuğrası, ikincisi aynı vakfiyeye sonradan çekilmiş değişik sultanlara ait tuğralar. Sultanın kendine ait vakfiyesine tuğra çekmesi, tuğranın kullanma amacına uygundur (tasdik ve doğrulama). Ancak aynı vakfiyede sonradan gelen sultanlara ait tuğraların bulunması ilginçtir.

Vakfiye tuğraları, vakıf defterlerinin çoğu zaman girişlerine, bazen ortalarına ve sonlarına çekilmişlerdir. Fakat farklı olarak girişte iki tuğra, ortada ve sonda tuğrası olan vakfiyeler de vardır. Tuğralar vakfiye ölçülerine uygun büyüklüktedir.

Vakfiye tuğraları, devrin estetik anlayışına uygun olarak lacivert, siyah, bordo ve altınla çekilmişlerdir. Tezhiplerinde, rumîler, hataîler, çiçek demetleri, halkâr süslemeleri, devirlere göre çokca kullanılmışlardır. Renk ve kompozisyonlarda, devrin estetik anlayışları belirleyici olmuştur.

FERMAN:

Türk tarihinin önemli materyallerinden olan ferman, Farsça “buyurmak, emretmek” mastarından türetilmiş olup, sözlükte “emir, emirnâme, buyruk, hükümdar alâmeti” gibi anlamlar ifade eder. Terim olarak ferman, yapılması gereken bir iş, ifa edilmesi gereken bir görev için hükümdar tarafından verilen ve hükümdarın tuğrasını taşıyan yazılı emirdir. Kısacası sultanın herhangi bir konudaki “**Alâmet-i Şerif**” denilen yazılı tuğralı emridir.

Ferman kelimesi, İlhanlılar tarafından, İslamiyet’i kabul etmelerinden sonra kullanılmış, daha sonra da Osmanlılara geçerek yerleşmiştir.

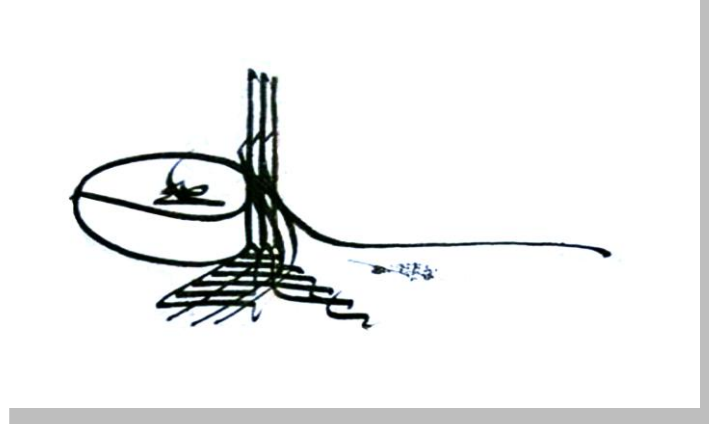
Fermanın kendine has şartları ve özellikleri vardır. Öncelikle gönderilen mesajın ferman olduğu belirtilir. Ferman’ın gönderildiği kişiye dua edilir. Ferman’ın gönderiliş sebebi, ferman çıkarmanın arzusu açıklandıktan sonra, fermanın çıkarıldığı gerekli emir verilir. Söylenmesi ve yapılması istenen şey açıklanır, ferman’da istenilen şeyin yerine getirilmesi ve başarılması için dua edilir, ayrıca fermanın tarihi ve gönderildiği yer belirtilir.

Tuğranın sağ üst tarafına, genellikle süslü bir çerçeve içinde, padişahın kendi el yazısı ile “Mucibince amel oluna” ibaresi yazılır, bu fermanlara “Ferman-ı Hümayun” ya da “Ferman-Şerif” denir. Padişah, yazdırdığı yazıya kendi tuğrasını basarak, bir resmi emir çıkarmış olur. Osmanlı Devletinde fermanlar, divanı hat denilen girift bir yazı ile yazılırdı. Bu yazı şekli, son zamanlara kadar devam etmiştir.

PENÇE:

Hükümdar ve şehzade tuğralarından başka vezir-i azamın ve eyaletlerdeki vezir, beylerbeyi ve sancak beylerinin, hükümet ve eyalet işlerine ait belgelerde imza yerine geçmek üzere tuğrayı andıran “pençe” tabir edilen alametler kullandıkları görülmektedir. Bunun Osmanlılarda hangi tarihte başladığı ve Osmanlılardan önce de kullanılıp kullanılmadığı bilinmemektedir. Pençe, yazılan şahısların derece ve önemlerine göre, belgenin sağ kenarının başına veya ortasına veya imza yerine belgenin sonuna, Arap harfleri ile çekilirdi. Eğer belge batı dillerinden biri ile yazılmışsa, o zaman pençe, belgenin sol tarafına çekilirdi. Pençeler tuğradan farklı olarak tek

(beyze) kavislidir. Çift kavis ancak tuğralarda olup başkaları çift kavis çekemezlerdi. Vezir-i azam, vali ve beylerbeylerinin pençe ve resmi mühür ile onayladıkları emirlere “buyuruldu” denilirdi. Sadrazamların “buyuruldularına” pençe koymaları, 19. yüzyıl ortalarından sonra yerini resmi mühüre bırakmıştır. İlk pençelerde, hükümdar tuğralarında olduğu gibi baba adının da yer alması bir kaide kabul edilirdi.

PARALAR:

Madeni paralar üzerinde tuğraya benzeyen şekiller, Emir Süleyman(1402) zamanındaki gümüş paralar da görülmüştür. Ancak para üzerindeki tuğralar, evrak üzerindeki tuğralardan farklılıklar gösterir. Evrak üzerindeki tuğralar, aşağıdan yukarıya doğru okunurken, para üzerindeki tuğralar, yukarıdan aşağıya doğru okunacak şekilde düzenlenmiştir. Evrak üzerindeki tuğraların paralar üzerinde yer alması, II. Süleyman (1687-1691) zamanında olmuştur.

MÜLKNAME:

Mülkname, devlete ait arazinin kişilerce kullanılmasını, zirai işletme hakkını gösteren ve devletçe verilen yazılı belgeye denir.

Bu belge ilgili arazi hakkında bir çekişme olduğu takdirde ispat için verilmektedir. Mülknâme, öncelikle padişah tarafından onaylanırdı. Daha sonra bu belgenin hukuka ve padişahın emirlerine uygun olduğunu, Divan-ı Hümayun onaylardı. Dolayısıyla mülknâme gerek o devirde gerekse günümüzde kesin delil niteliğindedir.

BERAT:

Arapça asıllı bir kelime olup, yazılı kâğıt, mektup anlamlarını ifade eder. Bir tarih terimi olarak berât, Osmanlı Devleti'nde bazı memuriyetlere tayin edilenlere, görevlerini ve yetkilerini belirten, padişahın tuğrasını taşıyan ve tayin emirlerini kapsayan belgelere denir. Berata; nişan, berat-ı şerif, nişan-ı şerif ve hüküm de denilmektedir. Beratlarda istenilen hizmetin adı, mahalli, maaşı veya geliri, verilen şahsın ismi, ne için verildiği kumandanlık, serdarlık gibi mühim bir vazife ise berat alanın yetki derecesi açıkça belirtilirdi. Böylelikle elinde berat olan şahsın bu yetki belgesinin dışına çıkması önlenmiş olurdu.

Osmanlı'da Berat, âdî bir emir veya tezkire gibi değildi. Dîvânî yazı ile yazılır, ayrıca tuğra çekilirdi. Beratlar da fermanlar gibi; “Nişân-ı âlişân-ı sâmi mekân-ı sultanî ve tuğra-yı gîtîsitân-ı hâkânî oldur ki...” şeklinde başlardı.

Verilen beratlar, veren padişahın hayatıyla kayıtlı idi. Padişahlar değıştikçe, yeni padişahın tuğrası bulunan yeni berat verilir, bu beratlardan yarım resim (vergi) alınır ve bu duruma “tecdîd-i berât” yâni “beratın yenilenmesi” denilirdi.

ARMA:

Arma, bir aileye, hükümdara, şehre ya da bir hükümete ait ayırt edici özelliğe sahip alâmettir. Osmanlı Devleti'nde ise devletin arması olarak uzun süre sultanların tuğrâları kullanılmıştır. Avrupa devletlerinde on dördüncü yüzyıldan itibaren devlet sembolü olarak arma kullanılmakta iken Osmanlı bayrak ve sancaklarında yer alan tek ve üç hilâl sembolü ile tuğralar dışında devleti temsil eden herhangi bir alamet mevcut değildi.

Batılı bir anlayışla düzenlenen ve geç bir devirde ortaya çıkan Osmanlı Devlet Arması, II. Mahmud ve özellikle II. Abdülhamid devrinde önemli değışikliklere uğrayarak yoğun bir biçimde kullanılmıştır

Armanın son haline, 1876-1909 yılları arasında geldiği bilinmektedir. Osmanlı Arması, XVIII. yüzyıl sonlarında meydana gelmeye başlayıp, karakteristik özelliklerini padişah II. Abdülhamit devrinde kazanmıştır. Devletin unsurlarını armaya yerleştirme fikri bu devirde ön plana çıkmıştır. Farklı fonlarda çeşitlerine rastlanır ama temel özellikleri hemen hemen aynıdır. Armada, saltanat ve orduyu temsil eden motifler kullanılmıştır.

Armanın son şeklinin ortaya çıkışı:

1854 tarihli Kırım harbinde İngiltere, Fransa ve Sardinya, Osmanlılar'ın müttefiki olarak Ruslarla savaşmıştı. Bu vesileyle, Fransa, Sultan Abdülmecid'e “Legiond'Honneur nişanı” verdi. Böylece Sultan Mecid, yabancı nişan kabul eden ilk hükümdar oldu. İngiltere'de, 1346'da Kral III. Edward tarafından, Dizbağı Nişanı geleneği ortaya çıkarılmıştı. Bu gelenekte şöyle bir uygulama vardır: Nişanı alan kişi ya da hükümdarların armaları, Londra'da Windsor Sarayı'nda bulunan Saint George Kilisesi'nin duvarında asılmaktadır. Ancak o zamanlarda Osmanlı Padişahı'nın arması henüz bulunmamaktadır. Bunun üzerine Kraliçe Victoria, Prens Charles Young isimindeki arma uzmanını Osmanlı için arma tasarlamak üzere görevlendirir. İstanbul'a gelerek araştırmalarda bulunan Young'a, Etyen Pizani isminde bir tercüman yardımcı olur.

İngiliz tasarımcı, padişahlık alameti olan saltanat kavuğunu, sorgucu, ay-yıldızlı sancağı ve tuğrayı ön plana çıkararak bir arma hazırlar. Bir yılda hazırlanan arma, Osmanlı Devleti'nin Londra Sefiri Kostaki'ye teslim edilir. Kostaki tarafından İstanbul'a gönderilen arma çizimlerini, Sultan Abdülmecid'de beğenir. Bu şekilde oluşan Osmanlı Devleti arması, İngiltere'nin Saint George Kilisesi'ndeki yerini alır. Kraliçe Victoria'nın Charles Young'a tasarlattığı arma, Sultan II. Abdülhamit tahta çıkınca, babasından kalma armayı gözden geçirdi. Terazi ve silahlar eklenerek son halini aldı. 17 Nisan 1882 tarihli idare ile resmi arma olarak kabul edildi.

Osmanlı armasının üzerinde, tam 30 tane motif bulunmaktadır. Osmanlı Arması üzerindeki tuğra II. Abdülhamid Han'a aittir.

Osmanlı Arması

Güneş motifi Motifin içinde yer alan tuğrada adı geçen padişah bir güneştir. Güneş ise, aydınlığın, gündüzün ve hayatın sembolüdür.

Sorguçlu sarık İlk Osmanlı hükümdarı Osman Gazi'yi ve Osmanlı tahtını temsil eder.

Hilafet sancağı Yeşil zemin üzerinde beyaz ay-yıldızdır ve İslamiyet'e bağlılığı temsil eder.

Süngülü tüfek Nizam-ı Cedid'ten itibaren ordunun asıl silahı olduğunu simgeler.

Toplu tabanca 1840'tan itibaren kullanılmış olup ordunun modernize edildiğini resmeder.

Kalkan 12 eyaleti temsil eden yıldızlar, imparatorluğun kainatın merkezi olduğunu simgeler.

Asa ve şerşper Asa bilgi ve yönetimi, şerşper asalet ve üstünlüğü temsil eder.

Terazi Devletin ve sultanın adaletini temsil eder.

Bereket boynuzu Bolluğu, üretkenliği ve bereketli Osmanlı topraklarını temsil eder.

Kur'an-ı Kerim ve kanunnameler Adaletin yazılı kanunlar ve şeriatla sağlandığını resmeder.

Çapa Donanmayı ve denizciliği temsil eder.

Meşaleler Geleceği aydınlatan, yol gösteren ülkü ile aydınlık günlerin habercisi anlamındadır.

Bitkisel motif Beş adet Osmanlı nişanının aslı olduğu bu motif, armanın tabanını oluşturur.

Şefkat Nişanı 1878'de II. Abdülhamid tarafından ihdas edilmiş olup; savaş zamanında ve büyük afetlerde devlete, millete hizmet eden kadınlara verilmiştir.

Nişan-ı Osmanî Sultan Abdülaziz tarafından 1862'de ihdas edilmiş olup, devlet hizmetinde üstün başarı sağlayanlara verilmiştir.

Nişan-ı İftihar Sultan Abdülmecid döneminde ihdas edilmiş olup, üst düzey devlet hizmetlileri ve askerlere verilmiştir.

Tuğra (II. Abdülhamid) Padişah değişikçe armadaki tuğra da değişmiştir.

Hilal Geç dönem Osmanlı armalarında yer alır. Üzerinde Arapça "Allah'ın tevfiklerine güvenen Osmanlı Devleti'nin meliki Abdülhamit Han" anlamında yazı vardır.

Mızrak Akıncılardan bu yana son dönem mızraklı süvari alaylarını sembolize eder.

Osmanlı sancağı Kırmızı zemin üzerinde beyaz ay-yıldızdır ve bağımsızlığı simgeler.

Teberler Tek ve çift taraflı olarak iki adettir. Osmanlı ordularının kutsal silahını sembolize eder.

Kılıçlar Geleneksel Türk kılıcı, adaletin, doğruluğun, gücün, savaşçılığın ve hükümlerinin sembolüdür. El siperlikli tören kılıcı ise subaylar tarafından kullanılır. Bazı armalarda, topuz olarak da bilinen bozdoğan yer alır.

Top ve güller İstanbul'u fetheden top, güllerle birlikte topçu ocaklarını temsil eder.

Borazan Mehterhane ve nevbet vurulmasıyla bağlantılı, nasil savaşılması gerektiğini müziğin tonuyla ayarlanış görevini ve haberciliği sembolize eder.

Ok-yay-tirkeş Ata silahı ve muhafazası olarak, güç, kuvvet ve maharetli oluşu simgeler.

Nişan-ı Âli İmtiyaz 1876'da II. Abdülhamid tarafından ihdas edilmiş olup, devlet adına faydalı işlerde bulunmuş ilim adamları, idareci ve askerlere verilmiştir.

Mecidi Nişanı Sultan Abdülmecid tarafından 1851'de ihdas edilmiş olup, savaşlarda üstün başarı gösteren askerlere verilmiştir. Başarıları arttıkça yükselen beş ayrı çeşidi vardır.

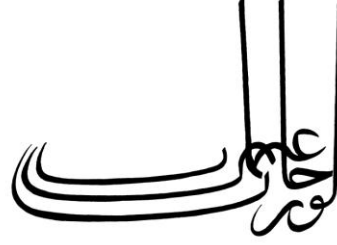
OSMAN GAZİ

Doğum tarihi	: 1258
Doğum yeri	: Söğüt
Babası	: Ertuğrul Gazi
Annesi	: Hayme Ana
Aşiret reisi olduğu tarih	: 1281
Devlet reisi olduğu yaşı	: 42
Saltanatının sonu	: 1324
Ölüm sebebi	: Felç-Nikris(gut)
Gömülü olduğu yer	: Bursa Hisariçi, Gümüşlü Kümbet
Mahlas ve lakapları	: Fahreddin, Gazi, Kara, Osmancık

Osman Gazi, salih ve dindar bir zat olup, dürüst, tedbirli, cesur ve adaletliydi, milletini çok severdi, dünya üzerinde ilerliyordu ve devletini kurmayı çok düşünürdü. Selçuklu padişahı Alaaddin Keykubat zamanında, Oğuzların Kayı boyu, Ertuğrul Bey'in başbuğluğu altında, Ankara civarındaki Karacadağ'a yerleşmişlerdi. Sonradan Söğüt ve Domaniç'e geldiler. Yaşı 90'ı geçen Ertuğrul Gazi, 1281'de vefat etti. Ertuğrul Gazi'nin mezarı şimdiki Söğüt kasabasıdır. Ertuğrul Gazi'nin, Gündüz Alp, Saruyatı (Savcı Bey) ve Osman Bey adlı üç oğlu vardı. Vefatından sonra ise Kayı Aşireti'nin yönetimini, en küçük oğlu Osman Bey devralmış bulunuyordu. Osman Gazi, 1281 yılında Söğüt'te Kayı Boyu'nun yönetimine geçtiğinde henüz 23 yaşındaydı. Osman Gazi'nin, beyliğin başına getirilmesi, altı asırdan daha uzun bir süre yaşayacak olan devlete "**Osmanlı**" adının verilmesine sebep oldu. Osman Bey ata binmekte, kılıç kullanmakta ve savaşmakta çok ustaydı. Aşiretin ileri gelenlerinden Ömer Bey'in kızı Malhun Hatun ile evlendi ve bu evlilikten ilerde Osmanlı Devleti'nin başına geçecek olan oğlu Orhan Gazi doğdu.

Osman Gazi'nin ölümünü çeşitli kaynaklar 1310'dan 1327'ye kadar değişen tarihlerde göstermektedirler. **Osman Gazi'ye ait tuğra bugüne kadar bulunamamıştır.** Ele geçen en eski tuğra Orhan Gazi'ye ait bir vakfiye üzerindedir. O tarihte Osman Bey'in hayatta olup olmadığı bilinmemektedir. Ancak çeşitli kaynaklarda Osmangazi'ye ait sikke (para) bulunduğu ve bu sikkede "Osman bin Ertuğrul bin Gündüz Alp" ifadesi yer aldığı belirtilmektedir.

ORHAN GAZİ

(Orhan Bin Osman)

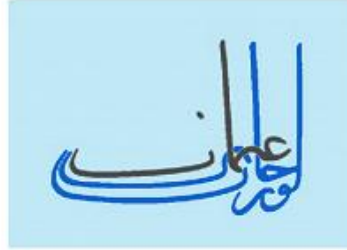
Doğum tarihi	: 1281
Doğum yeri	: Söğüt
Babası	: I. Osman
Annesi	: Mal Hatun
Tahta çıktığı tarih	: 1324
Saltanatının sonu	: 1360
Ölüm sebebi	: Depresyon-Nikris
Gömülü olduğu yer	: Bursa Hisariçi, Gümüşlü Kümbet yanındaki türbe
Mahlas ve lakapları	: Gazi, Hüdavendigâr, İhtiyareddin, Seyfeddin, Şücaeddin

Orhan

bin

Osman

Osmanlı Devletini Osman Gazi kurmuştu. Fakat onu teşkilâtlandıran ve büyük bir devlet haline getiren Orhan Gazi'dir.

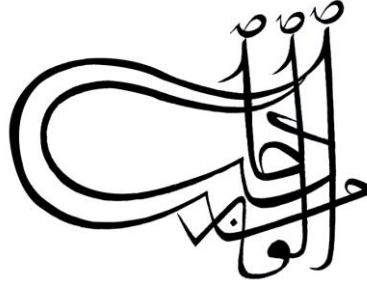
Orhan Bey, fakirleri seven, ilim adamlarına hürmet eden, dindar ve adaletli, halkına kendini sevdirmiş bir devlet adamı idi. Orhan Bey, babası Osman Gazi'nin ölümünden sonra (bazı rivayetlere göre ölmeden önce) Osmanlı Beyliği'nin başına geçti. Gerçekleştirdiği bütün fetih hareketlerinde ordunun başında seferlere katıldı.

Orhan Gazi, babasından 16.000 km² olarak teslim aldığı toprakları, yaptığı başarılı sefer ve fetihlerle altı misline çıkararak 95.000 km² yapmıştır. Henüz sağlığında başkumandanlık vazifesini ikinci oğlu Murad Hüdavendigâr'a devretmiştir. Osmanlılar tarafından yaptırılan ilk cami (1333 - 1334) yıllarına ait, İznik'te bulunan "Hacı Özbek Camii"dir. Bilim ve eğitime büyük önem veren Orhan Gazi, Bursa'da ilk medreseyi açmıştır. İlk Osmanlı parası da Orhan Bey zamanında basılmıştır. Orhan Gazi 1360 senesinde 79 yaşında vefat etmiştir. Türbesi ise Bursa'da Osman Gazi'nin türbesi yanındadır.

Orhangazi'nin iki tuğrası bilinmektedir. Bunlardan ilki 1324 tarihli "Mekece Vakfıyesi"dir. Orhan Gazi'ye ait ikinci tuğralı belge, 1348 tarihli "Pambucak Deresi Mülknamesidir". İki tuğra aradan geçen 24 senelik süre boyunca çok az değişikliğe uğramıştır. Orhan Gazi tuğrası, 1324 senelerinde kendine has şekle sahipti ve belki de daha eski bir tarihten beri kullanılıyordu.

I. MURAD (Murat Hüdavendigâr)

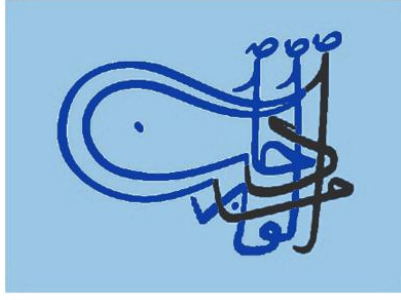

(Murad Bin Orhan)

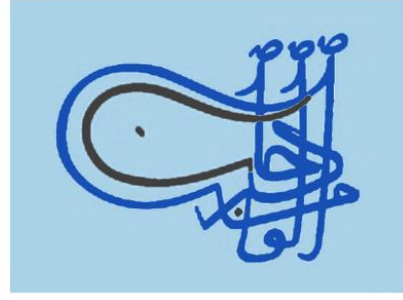
Doğum tarihi : 1326
Doğum yeri : Bursa
Babası : Orhan
Annesi : Nilüfer Hatun
Tahta çıktığı tarih : 1360
Saltanatının sonu : 1389
Ölüm sebebi : Şehit edildi.

Gömülü olduğu yer : Bursa, Çekirge, I. Murad Camii ve imareti karşısındaki türbe. İç organları şehit edildiği Meşhed-i Hüdavendigâr'da (Kosova) gömülüdür.

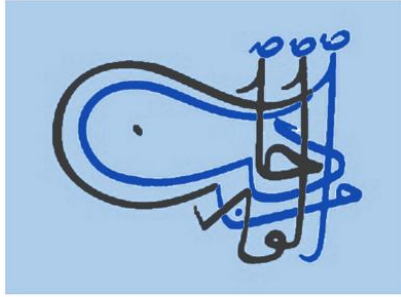
Mahlas ve lakapları : Gazi, Hüdavendigâr, Hünkar, Şehid

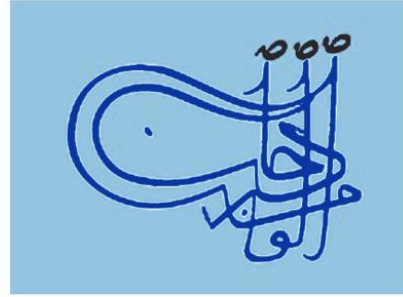
Murad

bin

Orhan

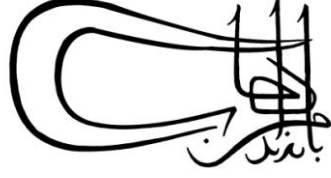
vasla'lar

İyi bir eğitim ve öğretim gören I. Murad, Lala Şahin Paşa'nın yanında dini, milli idari ve askeri konularda kendini yetiştirdi. Ağabeyi Süleyman Şah'ın Rumeli fetihleri sırasında şehit olması ile Osmanlı tahtının varisi ilan edildi. Orhan Gazi'nin 1360 yılında vefat etmesi ile birlikte Osmanlı Sultanı olarak tahta çıktı.

Osmanlı Devleti'nin üç büyük kurucusundan biri olan I. Murad, kanunlara saygılı, teşkilatçı ve komutanlık özellikleri taşıyan bir hükümdardı. İyiliksever ve merhametli bir kişiliği olduğu için padişaha, "Hüdâvendigâr" lakabı verilmiştir. Babası Orhan Gazi döneminde 95.000 km² olan devlet toprakları, onun döneminde yaklaşık 500.000 km² kadar genişlemiştir. I. Murad, Osmanlı tarihinde ilk sultan lakabı ile tanınan hükümdardır. 27 yıllık saltanatı sırasında Anadolu ve Rumeli'de önemli muharebeler yapmış ve bunlardan hepsini zaferle sonuçlandırmıştır. I. Murad döneminde "Devlet hükümdar ve sülalesinin ortak malıdır" anlayışı kalkmış yerine "Devlet hükümdar ve oğullarının ortak malıdır." anlayışı gelmiştir. Edirne'nin Osmanlılar eline geçirilip ikinci bir başkent durumuna geçirilmesi I. Murad döneminde başlamıştır. I. Murad savaş ve fetihlerin yanı sıra bayındırlık ve kültür faaliyetlerine de büyük önem vermiştir. Bursa'da camiler, medreseler ve imaretler yaptırmıştır. Onun döneminde çağın en ileri profesyonel askerî organizasyonu olan "Yeniçeri Ocağı" kurulmuştur.

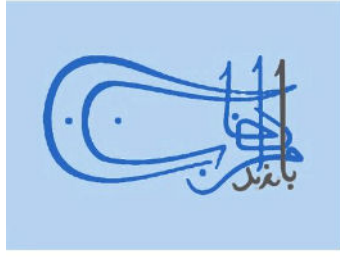
I. Murad'ın bilinen tek tuğrası 1366 tarihli bir vakfiye üzerindedir. Bu tuğrada Murad bin Orhan yazısı iç içe istif edilmiştir. Bazı kitabelerde "*Melikû'l-Âdil İl Gazi es-Sultan Giyâsü'd-Dünya ve'd-Din*" sanı ile anılmıştır. Adına kesilmiş olan gümüş ve bakır sikkelerde ve bazı diğer kitabelerde "*Murad bin Orhan el-Melik, el-Adil, es Sultanü'l Gaalib*" ad ve unvanları kullanılmıştır. Bazı kaynaklara göre, bu Osmanlıların İlhanlılara olan bağımlılığının sona erdiğini göstermektedir. Böylece *Sultan* unvanı ilk kez I. Murad zamanında kullanılmıştır.

I. BAYEZİD (Yıldırım Bayezid)

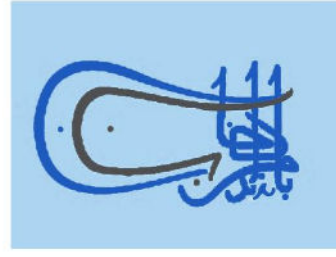

(Bayezid bin Murad han)

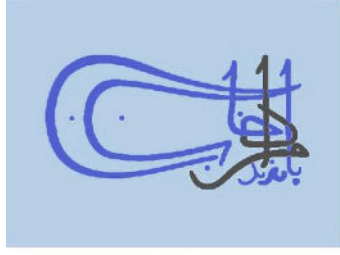
- Doğum tarihi** : 1360
Doğum yeri : Edirne
Babası : I.Murad
Annesi : Gülçiçek Hatun
Tahta çıktığı tarih : 1389
Saltanatının sonu : 1402
Ölüm Tarihi : 1403
Ölüm sebebi : Tutsak edilme ve İntihar
Gömülü olduğu yer : Bursa, Yıldırım Beyazıt Camii yanındaki türbe
Mahlas ve lakapları : Gazi, Yıldırım

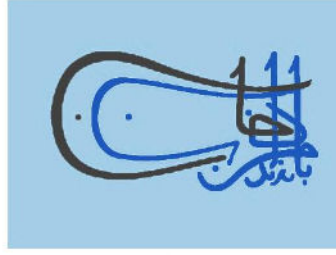
Bayezid

bin

Murad

Han

Osmanlı sultanlarının dördüncüsü olan Yıldırım Bayezit Han, 1360 yılında dünyaya geldi. Osmanlı ordusunun değerli komutanları tarafından sevk, idare ve harp tarihi konularında eğitildi. Daha sonra devlet işlerini öğrenmek ve liderlik vasıflarını geliştirmek için Kütahya'ya vali olarak atandı.

1389 yılında babası I. Murad Han'ın emri ile Birinci Kosova Savaşı'na katılarak kahramanlıklar gösterdi. Babasının şehit edilmesi ile devletin ileri gelenlerinin ittifakı ile hükümdar oldu.

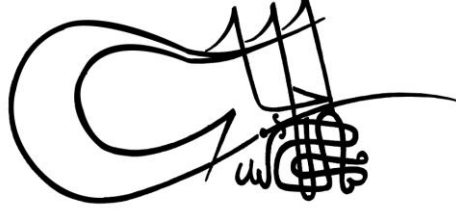
Yıldırım Bayezid Han, çevik, cesur kıvrak bir zekâya sahip bir komutan ve devlet adamıydı. Yıldırım Bayezid Han, ömrünü cepheden cepheye koşarak geçirmiş, Türklüğün ve İslamiyetin Rumeli topraklarında yerleşmesini sağlamış Türk dünyasının örnek şahsiyetlerinden birisidir.

Diğer taraftan Sultan Bayezid, oldukça iyi bir idareci ve askerdi. Batıda ve doğuda etrafını kuşatan düşmanlarına karşı aldığı kararlarda ve manevralarda son derece hızlı hareket etmesinden dolayı kendisine “Yıldırım” lakabı verilmiştir.

Memleketin imarıyla da meşgul olan Yıldırım Bayezid, özellikle Bursa'da İslam mimarisini ebediyen yaşatacak camiler, külliyeler ve medreseler yaptırdı. Bursa Ulu Cami o dönemde yapılmış önemli mimari eserlerdendir. Yıldırım Bayezid, ayrıca 1396 yılında İstanbul'un fethi için bir aşama olan Anadoluhisarı'nı yaptırdı. Bursa'da bulunan “Yıldırım Darüşşifası” Osmanlı İmparatorluğu'nda sağlık alanında yapılan ilk eserlerdendir. Bursa Yıldırım Medresesini de inşa ettiren Yıldırım Bayezid, Bursa'nın, ilim adamlarının merkezi olmasını sağladı.

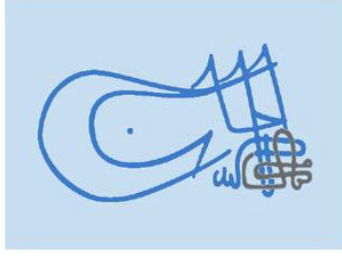
I. Beyazid'in tuğrasına bugüne kadar arşivlerde rastlanmamıştır. I. Beyazid'in tuğrası yapılan bir kopyadan bilinmektedir. Tuğra, Aynarozlu Aya Paulus'a ait bir belge üzerinde bulunmaktaydı. Belgenin metni Yunancadır. Ayrıca yalnız birkaç kelimesi okunabilir durumdadır.

I. MEHMED (Çelebi Mehmed)

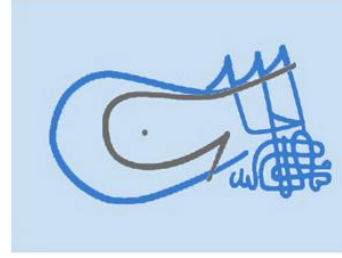

(Mehmed bin Bayezid Han)

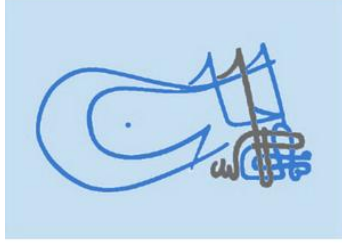
- Doğum tarihi** : 1387
Doğum yeri : Edirne
Babası : I.Bayezid
Annesi : Devletşah Valide Sultan
Tahta çıktığı tarih : 1402
Saltanatının sonu : 1421
Ölüm sebebi : Dizanteri-zehir
Gömülü olduğu yer : Bursa, Yeşil Türbe
Mahlas ve lakapları : Çelebi, Gıyaseddin, Güreşçi, Kürüşçi, Pehlivan

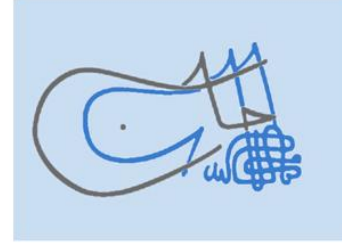
Mehmed

bin

Bayezid

han

tamamlayıcı işaretler

Babası Yıldırım Beyazid'in bütün dünya Türklüğünü tek bayrak altına toplamak için Anadolu'ya giren Timur'la Çubuk Ovası'nda karşılaşması ve yenilgiye uğraması sonrası, Osmanlı Devleti dağılmanın eşiğine geldi. Osmanlı tarihinde "Fetret Devri" olarak bilinen dönemde devleti yeniden toparlayan hükümdar olarak tarihte yerini almıştır.

Çelebi Sultan Mehmed, tahsilini Bursa Sarayı'nda tamamladı. Daha sonra babası tarafından Amasya sancağına vali tayin edildi. Valiliği sırasında da devlet işlerini öğrendi. Anadolu'nun birliği için kardeşleri ile mücadele etti. 1410 senesinde Süleyman Çelebi'yi, 1413 senesinde de Musa Çelebi'yi tasfiye ederek birliği sağladı. Osmanlı tahtında yalnız kalınca ilk işi etrafındaki beylikleri itaati altına almaya girişmek oldu.

Padişahlığı süresince bizzat 24 savaşa katılan Mehmed Çelebi, bu savaşlarda kırk ikiye yakın kılıç, ok, ve mızrak yarısı aldı

Sultan Mehmet Çelebi, Fetret Devrini bitiren ve Osmanlı devletini tekrar eski gücüne kavuşturan sultan olduğundan "Osmanlı Devleti'nin 2. Kurucusu" diye de anılmaktadır. Çelebi Sultan Mehmet, kaynaklara göre zeki, çalışkan ve sanatçı ruhlu bir devlet adamı idi. Çelebi Mehmet döneminde bilim, sanat alanlarında önemli gelişmeler olmuş, Edirne, Bursa ve birçok Osmanlı kentinde camiler, medreseler, mescidler, han ve hamamlar yapılmıştır.

Osmanlı padişahlık sarayının bünyesi ve idare şekilleri onun uygulamalarına dayanmaktadır. Sarayda kilerci, odabaşı, haznedar ve kapı ağası görevlerinin ilk uygulaması, serasker, takke ve elbise giydirilmesi Sultan Mehmed Çelebi döneminde başlatılmıştır.

Çelebi Sultan Mehmed vefat edeceği sırada, Bayezid Paşa'yı yanına çağırtdı ve Ona: "Halef olarak yerime oğlum Murad'ı tayin ettim. Bana karşı göstermiş olduğun itaat ve sadakati ona karşı da göster. Derhal, Murad'ı buraya getirmenizi istiyorum. Murad gelmeden önce emri hak vaki olursa Murad gelinceye kadar sakın ölümümü kimseye duyurmayın." dedi. Şehzade Murad henüz Amasya'da iken, Çelebi Sultan Mehmed, 26 Mayıs 1421'de Edirne'de vefat etti. Padişahlar arasında ilk defa vefatı gizlenen zat kendisi olmuştur. Naaşı, Bursa'ya getirilerek "Yeşil Türbe"ye defnedildi.

Çelebi Mehmed'in arşivlerde iki tuğrasına rastlanır. Bunlardan birincisi, 1417 tarihli "temlikname" (Bir hakkın diğer bir kimseye geçirildiğini gösteren belge) üzerindedir. Belgenin aslı yırtılmış sonra bir bez üzerine özensizce yapıştırılmış olduğundan tuğranın şekli oldukça bozulmuştur. Bu tuğrada, "Mehmed bin Bayezid han" yazılıdır. Çelebi Mehmed'in ikinci tuğrası, 1419 tarihli olup Bulgar devlet arşivlerinde bulunan bir belge üzerindedir.

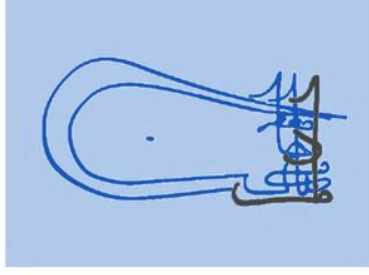
II. MURAD

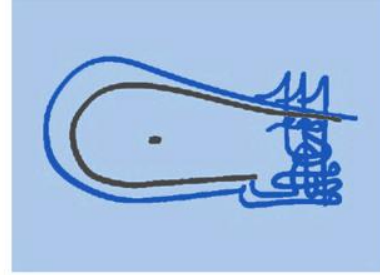
(Murad bin Mehmed Han Muzaffer)

- Doğum tarihi** : 1404
- Doğum yeri** : Amasya
- Babası** : I. Mehmed
- Annesi** : Emine Hatun
- Tahta çıktığı tarih** : 1421 (Birinci defa)
- Tahttan ayrılma tarihi** : 1444
- Tahttan ayrılma sebebi** : II. Mehmed lehine feragat
- Tahta çıktığı tarih** : 1446 (İkinci defa)
- Saltanatının sonu** : 1451
- Tahttan ayrılma sebebi** : Ölüm
- Ölüm sebebi** : Felç
- Gömülü olduğu yer** : Bursa, Muradiye Camii yanında, kubbesinin üzeri açık türbe.
- Mahlas ve lakapları** : Ebülhayrat, Gazi, Gıyaseddin, Hüdavendigâr, Koca, Muradi

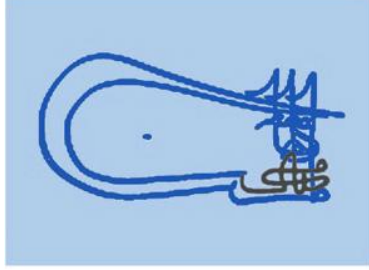

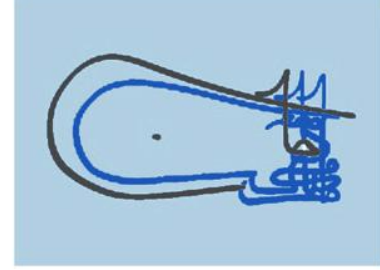
Murad

bin

Mehmed

han

Muzaffer

II. Murad, babası Çelebi Mehmed'in ölümü üzerine 17 yaş gibi genç bir yaşta padişah oldu. II. Murad, döneminde yaşayan bilim, sanat ve tasavvuf felsefesi ile uğraşan kişileri korur ve büyük saygı duyardı. Azimli, kararlı, cesur bir kişiliğe sahipti. II. Murad, yirmi sekiz yıllık hükümdarlığı süresince başta Haçlılar olmak üzere, Anadolu beylikleri ile mücadele etti. 1444 yılında Varna Zaferi'ni, 1448 yılında ise II. Kosova Zaferi'ni kazandı.

40 yaşına gelen II. Murad, 1444 Ağustos'unda, Çok güçlü ve hakim olduğu bir dönemde, oğlu Mehmed'i tahta geçirerek, kendisi Manisa'ya çekildi ve II. Mehmed (fatih) birinci defa Osmanlı Sultanı oldu.

Varna Zaferi'nden sonra Sultan II. Murat, ordunun isteği üzerine tekrar tahta geçti. Oğlu Sultan II. Mehmet (Fatih), Manisa Sancak Beyliği'ne döndü. II. Murad Han zamanında, Osmanlı topraklarında camiler, saraylar, medrese ve köprüler yapıldı. Bilimsel gelişmeler ilerlemiş birçok ilim adamı Arabistan'dan, Kırım'dan Türkistan'dan Osmanlıya gelmiştir. Arapça, Farsça eserler Türkçeye tercüme edilmiştir. Devşirme sistemi başlatılmıştır. Enderun mektebinin temelleri atılmıştır.

Devletine ve milletine son derece bağlı olan II. Murad 1451'de vefat etti. Vefatı ile birlikte oğlu II. Mehmet'in yerine hükümdar olmasını ve cenazesinin Bursa'ya defnedilmesini vasiyet etmiştir.

II. Murat'ın şehzadelik zamanına ait tuğrası Çelebi Mehmet'in vermiş olduğu 1417 tarihli bir "temlikname" (Bir hakkın diğer bir kimseye geçirildiğini gösteren belge) üzerindedir. Belgenin üzerindeki tuğrada "Murad bin Mehmed han" diye yazmaktadır.

II. Murad'ın tuğrası, tuğra metnine önemli bir yenilik getirmiştir. Bundan sonraki bütün tuğralarda bulunacak olan "**muzaffer**" kelimesi ilk defa bu padişahın tuğralarında görülmeye başlar. Ancak bu kelimenin, padişahlığının kaçınıcı senesinden itibaren tuğraya girdiği belli değildir. II. Murad'ın "**muzaffer**" kelimesiz bir tuğrası, Bulgar devlet arşivlerinde bulunmaktadır. II. Murad, Mûradî mahlası ile yüzlerce şiir kaleme almıştır. Şiirlerinden birinde şöyle seslenmiştir.

"Varalım bir iki gün zikredelim Mevlayı,

Bize ısmarladılar mı bu yalan dünyayı".

KAYNAKÇA

- KÜRKMAN, Garo. “Osmanlı Gümüş Damgaları”, (İstanbul Ticaret Odası Kültürel ve Sanatsal Araştırmalar Yayın no:2010-48, İstanbul - 2010
- KETEN, İsmet. Mehmet Nuri ŞAHİN.“ Vakfiye Tuğraları”, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara-2004
- UMUR, Suha, “Osmanlı Padişah Tuğraları”, Cem yayınevi, İstanbul-2011
- Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Belge Türleri, “Padişah El Yazıları ve Belge Restorasyon”, İstanbul-1997
- BERK, Süleyman. “Hattat Mustafa Rakım Efendi”, Kaynak Kitaplığı Yayınları, İstanbul-2003
- ÖZÖZLÜ, Haluk. “Osmanlı Arması”, Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri, İstanbul-1997
- **Op. Dr. Ercan Mensiz. “ Türk Dünyası’nda Tuğralar ve Osmanlı Padişah Tuğraları”**
- **ÖZCAN, Ali Rıza. “Hat ve Tezhip Sanatı” T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları”, Ankara-2009**
- **Türk Ansiklopedisi 11. Cilt Milli Eğitim Basımevi, Ankara-2009 Sf.455-457**
- **İslam Ansiklopedisi, İslam Alemi Tarih Coğrafya Etnografya ve Bibliyografya Lugati 12/2. Cilt Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel San. Fak. 1997 Sf 4-15**
- “Osmanlılarda Tuğra”, <http://www.antikalar.com/v2/konu/konu>, Erişim:15 Kasım 2013
- <http://www.tugra.org/tr/hakkinda.asp> , Erişim:12.11.2013
- “Şehzade” <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eehzade> ,Erişim: 27.12.2013
- “Şehzade Hakkında Ansiklopedik Bilgi”, <http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/%C5%9Fehzade>, Erişim: 31Aralık 2013
- <http://nisancinin-gorevleri.nedirogren.com/> Erişim: 31.12.2013

- “Osmanlı Şehzadeleri nasıl eğitim alırdı”, <http://www.dunyabulteni.net/haberler/249757>, Erişim: 31.12.2013
- http://www.osmanlimedeniyeti.com/Bilgi/OSMANLIDA_TU%C4%9ERA , Erişim: 08.01.2014
- <http://osmanlitugrasi.blogspot.com/20008/12/tura-nedir.html>, Erişim: 31 Aralık 2013
- <http://www.tugra.org/tr/tugratext.asp> , Erişim: 08.01.2014
- http://tr.wikipedia.org/wiki/I._Murad , Erişim:15.01.2014
- http://www.ybu.edu.tr/custom_page-328-yildirim-beyazit-kimdir?html, Erişim:17.01.2014
- http://tr.wikipedia.org/wiki/I._Mehmed, Erişim:17.01.2014
- <http://www.enfal.de/pad1.htm> , Erişim:17.01.2014
- <http://www.forumdeva.org/osmanli-tarihi/1905-sultan-celebi-mehmed-hayati-hakkinda-kisa--bilgi.html> , Erişim:17.01.2014
- <http://www.biyografi.info/kisi/ii-murat>, Erişim:21 .01 .2014
- http://www.tarihtendersler.com/nbk.asp?shf=3&id=25&id1=&id2=&id3=&mk_id=208, Erişim:17.01.2014
- <http://www.tugra.org/tr/okunuslar.asp>, Erişim:17.01.2014
- <http://www.biyografi.info/kisi/ii-murat>, Erişim:17.01.2014
- http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/2.htm, Erişim:06.03.2014
- <http://www.osmanlimedeniyeti.com/Bilgi/OSMANLIDA%20TU%C4%9ERA>, Erişim:06.03.2014
- http://www.restorasyonforum.com/sanatsal_aktiviteler/tugra-nedir-tugranin-anlami-nedir-osmanli-tugralari-t1046.0html , Erişim:11.03.2014
- <http://www.padişahosmanli.tr.gg/Tu%26%23287%3Bra-Hakk%26%23305%3Bnda.html>, Erişim:11.03.2014

- <http://www.turkcebilgi.org/tarih/osmanli-tarihi/tugralarda-noktalama-ve-isaretler-31672.html> , Erişim:12.03.2014
- <http://tarihvemedeniyyet.org/2009/08/tugra-ve-pence/08/04/2014> , Erişim:08.04.2014
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Vakfiye> , Erişim:08.04.2014
- <http://selmaer3.blogcu.com/ferman-berat-ve-tugra/3160853> ,Erişim 08.04.2014
- http://www.hocam.com/forum/229751/1/osmanlilarda_tugra, Erişim: 08.04.2014
- <http://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/sobedergi/file/009/1.pdf>, Erişim: 08.04.2014
- <http://vakif.nedir.com/#ixzz2yYz3qQZM>, Erişim: 08.04.2014
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Men%C5%9F%C3%BBr>, Erişim: 11.04.2014
- <http://berat.nedir.com/#ixzz2yZtSzHO3>,Erişim: 11.04.2014
- <http://www.filozof.net/Turkce/nedir-ne-demek/15419-mensur-nedir-osmanlida-osmanlilarda-hakkinda-bilgi.html>,Erişim: 11.04.2014
- <http://selmaer3.blogcu.com/ferman-berat-ve-tugra/3160853> , Erişim: 11.04.2014
- <http://www.e-akademi.org/makaleler/okasikci-1.htm> , Erişim: 11.04.2014